

УДК 372.851

ҐРУНТОВНІ ПРИНЦИПИ НОРМАЛЬНОЇ ШКОЛИ Я. ЧЕПІГИ У КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ

*Наталя Махровська,
Ганна Погромська,
Еліна Рогожинська*

Сучасний соціум диктує потребу зміни знаннєвої освітньої парадигми на компетентісну. На часі стає потреба інших знань, компетенцій, більш гнучкого і динамічного реагування на виклики і запити.

Головна мета ключової реформи Міністерства освіти і науки України – створити Нову українську школу, де буде цікаво навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті. Для учнів ключова зміна стосується підходів до навчання та змісту освіти. Адже мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини.

Із цим перегукуються ідеї національної школи Я. Чепіги [13]. Головною метою майбутньої школи, на думку Я. Чепіги, є «складання життєво необхідних умов для всебічного розвитку людської душі у злагоді з психофізичною природою індивідуума і досягнення до шляху широкої творчості і самодіяльності духа» [15], що поєднується з метою повної загальної середньої освіти: «різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності».

Про спрямованість педагогічних наукових ідей Я. Чепіги на розвивальний характер навчання, збудження активності, свідомості, самостійності учнів у процесі засвоєння знань йдеться

в працях Л. Березівської, Н. Гупан, І. Козак, А. Лещенко, Л. Ніколенко, З. Палюх, Н. Побірченко, О. Попової, С. Яворської та інших дослідників [1, 2, 7, 8, 9, 11, 12, 17].

У роботі [18, с. 75] Я. Чепіги висвітлені та обґрунтовані своєрідні «больові точки національної школи ХХ століття» зорієнтовані ним на реалізацію загальнолюдських цінностей.

Зокрема, в узагальненому вигляді [3, 5, 9] Я. Чепіга подає наукову інтерпретацію таких найважливіших проблем реформування національної школи:

- керованій саморозвиток дитини на основі педологічних знань про неї;
- розвиток розумових здібностей;
- індивідуальний підхід до учнів;
- трудове виховання учнів;
- національне виховання;
- самовиховання вчителя тощо.

Метою статті є поєднання наявних теоретичних уявлень про науково-педагогічну спадщину Я. Чепіги, їх розвиток, а також налагодження зв'язків між теорією та практикою педагогіки в руслі компетентнісно-орієнтованого навчання.

У процесі педагогічних розробок Я. Чепіга виходив із того, що навчання повинно мати розвивальний характер, забезпечувати єдність і взаємодію емоційних і когнітивних структур, враховувати психологічні, національні та інші особливості учнів. Зміст і методи навчання повинні бути не механічними, а діяльними, і бути не лише підготовкою до життя, а й справжнім реальним життям дитини [6].

Педагог у брошурі «Вільна школа, її ідеї й здійснення їх у практиці» (1918), розвиваючи ідею вільної школи («поєднання виховання й освіти з природою дитини»), доводив необхідність «задоволення індивідуальних нахилів інтелекту» для духовного розвитку дитини, бо «дитинство – найпродуктивніший період для здобування конкретних ідей і для складання асиміляцій з даних

фактів» [16, с. 156–157]. На його переконання, у школі мають бути створені умови для реалізації «дитячих нахилів і прагнень», а тому потрібно дозволити школярам «вибирати науки, що їм найбільше подобаються, з тих, котрі їм пропонують педагоги» [16, с. 158]. Наведений факт свідчить про те, що педагог наполягав на побудові навчального процесу з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів учнів.

Я. Чепіга невтомно працював над методичним забезпечення процесу навчання та виховання, у першу чергу - у початковій школі, розробляє та удосконалює певні навчальні методи залежно від того, у яких навчальних дисциплінах вони можуть бути застосованими. Нові методи, – вважає Я. Чепіга, - повинні стимулювати самостійну пізнавальну діяльність учнів, виховувати в них потребу в знаннях, самоосвіті та саморозвитку, збільшувати інтерес до пошуку та відкриттів. Він приділяє багато уваги активізації навчальної діяльності учнів з опорою на їх власні інтереси, розвитку уяви, творчому мисленню, розумовому та духовному розвитку школярів, розробляє питання індивідуального підходу до учнів.

Зараз в Україні йде пошук шляхів забезпечення якості і конкурентоспроможності шкільної освіти. І саме формування в учнів необхідних компетентностей повинно подолати прірву між освітою і вимогами сучасного життя.

Останнім часом у математиці як у науці відбулися кардинальні зміни. Математичний апарат став більш різноманітним і гнучким. Математичні моделі явищ природи, технічних і економічних процесів стали більш повноцінними, точніше та глибше відображають природу речей. Математика перетворилась з методу обчислень у метод досліджень. У результаті математика перетворилась в універсальну мову науки.

Точна наука математика вивчається за методикою Чепіги досить оригінально. Вона пов'язана з практичними реальностями життя. Вчений радить учителям у молодшій школі починати вивчення математики з її історії, мотивуючи це тим, що все, що

роблять люди, залежить від минулого й нестримно впливає на майбутнє і поміж всім існує найзакономірніший зв'язок. Математика, як точна наука, дає змогу на конкретних прикладах виявити вловимі форми функцій і досконалий вияв їх може прищепити дітям глибоке переконання в тому, що в нашому світі домінують неодмінні закони, а це переконання надає всій нашій діяльності не тільки певної сили, а ще й сприяє утворенню правильного світогляду. Такий підхід ніколи не зведе вивчення математики до нудного і сухого. Кожна цифра і кожна дія (множення, ділення та ін. будуть здаватися незвичайною музикою, у якій народжується математичний світ). Аналізуючи праці Я. Чепіги, спрямована на допомогу фахівцеві, учителеві молодшої школи, переконуємося у різноманітному математичному спрямуванні як з математики, так і з інших навчальних предметів.

Шкільна математична освіта орієнтується на виховання предметного мислення, що реалізується через здатність створювати математичні структури, уміння аналізувати їх властивості, а також інтерпретувати результати аналізу.

Реалізація наскрізних змістових ліній ключових компетентностей здійснюється в основному під час розв'язування задач практичного змісту – задач, що виникають за межами математики, але розв'язуються з використанням математичного апарату. У результаті їх розв'язування учень набуває ключових компетентностей, робить ціннісні висновки щодо значущості набутих математичних знань, правильного ставлення до себе, колег, суспільства, довкілля.

Важливу роль у навчанні відіграє систематичне використання історичного матеріалу, який підвищує мотивацію, інтерес до вивчення математики, стимулює потяг до наукової творчості, пробуджує критичне ставлення до фактів, дає учням уявлення про математику як невід'ємну складову загальнолюдської культури. Зазначене вище реалізується у межах чинного інтернет-проекту «Реалізація наскрізних змістових ліній на уроках

математики» (рішення вченої ради Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол від 25 вересня 2019 р. № 4)).

Таким чином, головна ідея Я. Чепіги: «Через власний досвід і творчість до національної трудової вільної школи!» є конче актуальним за умов модернізації сучасної освіти. Підсумовуючи в цілому принципи навчання і виховання дитини можна впевнено сказати, що Я.Ф. Чепіга через експериментальні методики та практичне втілення своїх думок розробив концептуальні ідеї нової української школи у якій чільне місце посідає головне - дитина. Не правила і закони, а маленька розумна істота, яка є суб'єктом формування винятково важливого духовного світу, насамперед, формування національного світосприйняття, етичної культури, загальнолюдського усвідомлення правди і добра.

Література

1. Березівська Л.Д. Внесок Я Чепіги в розвиток українського підручникотворення. Проблеми сучасного підручника: Зб. Наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2000. С. 13–16.
2. Гумилев Л.Н. Энтогенез и биосфера Земли. М.: ДИ-ДИК, 1993. 544 с.
3. ДАМО. Ф. 137. Оп. 1. Спр. 434. Арк. 2, 4, 18.
4. Життя та числа: задачник за комплексами сільських трудових шкіл. Рік другий, 1928.
5. Зеленкевич Я. пасынки школы (Отсталые и талантливые дети): Очерк. Мариуполь, 1909. 33 с.
6. Ключевський В. О. Сочинения. В 9-ти томах. Том IX: Материалы разных лет. М.: Мысль, 1990. 525 с.
7. Ковалева Н.А. Из истории отечественной букваристики. URL: [http:// www.prophan.com/content/view/25/53](http://www.prophan.com/content/view/25/53)
8. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. – Київ: ІСДО, 2003, 152 с.
9. Ніколененко Л. Ідея національної освіти в педагогічній спадщині Якова Чепіги. *Освіта і управління*. 1997. Т. 1. № 3. С. 167–171.

10. Ніколенко Л. Дидактичні принципи початкового навчання в спадщині Якова Чепіги. *Освіта і управління*. 1998. Т. 2. № 4. С. 183–184.

11. Огієнко І. Українська культура. Київ: МП Абрис, 1991. 272 с.

12. Побірченко Н.С. Педагогічна і просвітницька діяльність українських громад у другій половині XIX – на початку XX століття (у двох книгах). – Кн. I. Київська громада. – Київ: Науковий світ, 2000. 307 с.

13. Світло. 1911. Кн. 1. С. 3-7.

14. Чепіга Я. Методика навчання в трудовій школі першого концентру. Харків: Радянська школа, Робітна бібліотека вчителя.

URL:

https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/42_2/visnuk_19.pdf

15. Чепіга Я. На шляху до трудової школи: Методичні і дидактичні поради щодо зміни в освіті й вихованні. Київ: Час, 1920. 24 с.

16. Чепіга Я. Ф. Вільна школа, її ідеї й здійснення їх у практиці. Вибр. Пед. тв.: навч. посібник / упоряд., наук. ред. Л.Д. Березівська; Ін-т педагогіки АПН України. Харків: ОВС, 2006. 328 с.

17. Юркевич П. Д. Чтения о воспитании. М., 1865. 272 с.

18. Якименко С.І., Щербакова О.Л. Педагогічні погляди та просвітницька діяльність Я. Чепіги (кінець XIX – початок XX ст.). Монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 200 с.